

Familjen Lagerqvist år 1895. Fr v: Elin 13 år, Hilma 11 år, Gunnar 9 år, far Anders 42 år, Annie 18 år, Per 4 år, Klara (Clara) 7 år, Stina (Ida) 15 år och mor Hanna 41 år.

PÄR LAGERKVIST OCH VYKORTEN

av Willy Jönsson

Vykortet användes förr som mobiltelefonen idag – för att enkelt sända ett livstecken, en gratulation eller annat kort meddelande. Det illustreras på ett intressant vis i denna artikel om nobelpristagaren Pär Lagerkvists kontakter med sin familj.

Tänk dig en stor familj för cirka 100 år sen – nio personer – föräldrar och sju barn i två rum och kök, ett hem där omtanke och kristen kärlek stod i centrum, och där kontakterna mellan familjemedlemmarna var täta så länge minst två av dem fanns i livet.

En sådan familj fanns det i Växjö i början av 1900-talet, och en del läsare har kanske redan förstått att jag menar "Lagerqvists på järnvägen", som var den lokala benämningen på fa-

miljen ifråga, eftersom fadern var järnvägsanställd – en familj där yngste sonen Per så småningom blev världskänd författare och nobelpristagare i litteratur.

Uppvuxen i en släkt och en familj där man fick vända på slantarna, och där den äldre generationens kulturintresse främst hade fokus mot det religiösa, med ytterst fattiga morföräldrar på landsbygden utanför stan, en mormor som varken kunde läsa eller skriva –

så kan man tycka att Pär Lagerkvist gjorde vad som brukar kallas en "klassresa".

Och så var det naturligtvis, om man ser det ur social synvinkel. Hans grundläggande plan för livet var dock inte att fjärma sig från sin sociala grupp. Det han hetast av allt ville var att bli författare. Han lyckades med det och den sociala klassresan kom på köpet – som ett brev på posten skulle man kunna säga.

Fysiskt lämnade han Växjö

I maj 1913 får Annie detta kort från systemern Clara. Förkortningarna I – d i texten står för Ingelstad, där systemern Stina bodde, och F betyder Fabian, som var Pärs andranamn – ofta använt inom familjen. Motiv: Biskopssätet Östrabo i Växjö. Förlag: Bröderna Andersson.

redan som 19-åring, men känslomässigt lämnade han aldrig tankarna på sin födelsebygd och människorna där, och han bröt aldrig kontakten med sina närmaste. Han behövde dem som ung och han behövde dem som vuxen – såväl för sitt författarskap som för livets alla praktiska detaljer.

Systrarna Annie (t.v.) och Clara.

Brev från mor

I sin diktning återkom Pär Lagerkvist livet igenom till det småländska, för att i konstnärlig form bearbeta sina minnen från barn- och ungdomstiden. Många känner säkert till hans dikt *Det kom ett brev*, där första och sista stroferna låter så här:

*Det kom ett brev om sommarsäd,
om vinbärsbuskar, körbärs-
träd,
ett brev ifrån min gamla mor
med skrift så darrhänt stor.
(...)*

*Det hade hastat natt och dag,
utan att vila, för att jag
långt borta skulle veta det
som är från evighet.*

Det optimala objektet

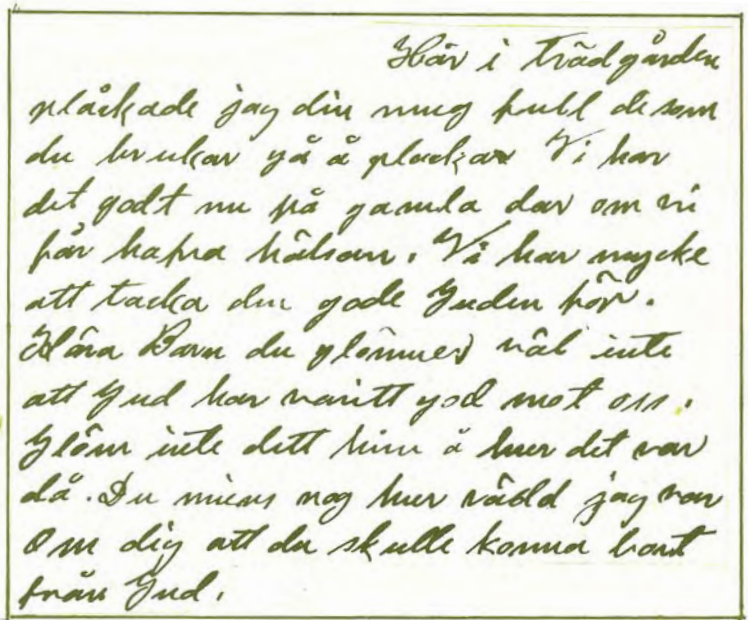
För mig, liksom för många andra samlare, är brevet (eller of-

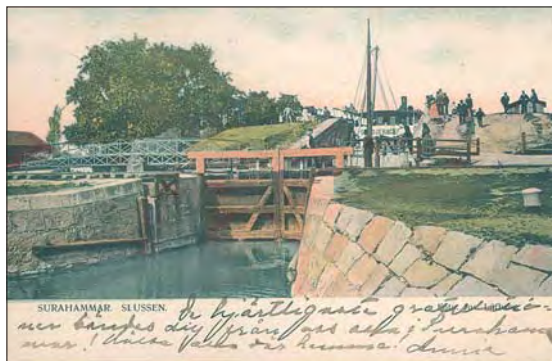
Ur brev till Pär Lagerkvist från modern Hanna.

tast kanske enbart kuvertet) det optimala filatelistiska objektet – ett i högsta grad vär-

digt samlarobjekt, om man ser det ur ren filatelistisk synvinkel. Men – brevet som postal företeelse är ju mycket mer än så. Det representerar kommunikation mellan människor, det förmedlar glädje och sorg, det river ner eller bygger upp relationer, det ställer krav eller ger erbjudanden, det hjälper oss att hålla kontakten med våra rötter och att känna historiens närvaro, och

forts sid 40.

Kort från Annie till Stina. Motiv: Slussen i Surahammar. Foto: Jos. Löfberg

Även Per var flitig att gratulera sina syskon. Här en Växjö-ty till Hilma. Motiv: Lagerlunden vid Stadshotellet. Foto: Joh Johansson, Liatorp 1904.

forts från sid 39.

det hjälper till att bevara viktiga delar av vårt gemensamma kulturarv. Och det var naturligtvis sådant Pär Lagerkvist tänkte på, när han skrev sin dikt.

Mobiltelefonens "föregångare"!

Men nu var det inte breven här artikeln skulle handla om utan om kort, postala objekt som långt före mobiltelefonens och e-postens tidevarv och på några få rader förmedlar livets – vanligtvis positiva och glädjefyllda – ögonblick, överbringa några ord av kärlek och omtanke, eller helt enkelt meddelar avsändarens geografiska position, kanske ett länge efterlängtat resmål. För mottagaren en välkommen och

Pärs sysstrar Stina (t.v.) och Hilma.

kanske lugnande upplysning men gav också – genom vykortets motiv – vidgade vyer under en tid då turistandet inte var så allmänt.

Alla barnen Lagerqvist lämnade så småningom hemstaden Växjö och sökte sig livsuppgifter på annat håll – tre av

dem som lärare. De sista som flyttade hemifrån var de två yngsta syskonen, Pär bara en kort tid efter sin studentexamen 1910 och Klara några år senare, eftersom hon hade arbete i Växjö.

I kraft av familjesammanhållningen duggade vykort och hälsningskort tätt i respektive brevlådor. Från 1900-talets första två årtionden finns flera hundra kort bevarade, av vilka många har sitt speciella intresse, eftersom de berör en framstående författares liv och sociala kontakter.

Frekventa avsändarorter var naturligtvis de orter där syskonen bodde mer stadigvarande: Annie i Hamra utanför Motala i Östergötland, Elin i Surahammar, Västmanland, Ida i Ingel-

Gratulationer vid födelse- och namnsdagar var viktiga inom familjen Lagerqvist. Här får Per inför sin 18-årsdag den 23 maj 1909 en hälsning och en inbjudan av syster Annie. Motiv: Motala Werkstad. Förlag: Walfrid Nilssons Bokhandel, Motala.

Brodern Gunnar missar Fabian-dagen 20 januari 1909, men bättrar sig och sänder detta kort några dagar senare. Motiv: Böfverums Herresäte i Längemåla. Foto: Aug. Melin.

Även Pär Lagerkvists syskon accepterade efter hand hans önskan att heta "Pär", som på detta kort från system Elin inför 20-årsdagen 1911. Dock skriver hon fortfarande Lagerqvist.

stad utanför Växjö, Kronobergs län, Hilma i Hållsta nära Eskilstuna i Södermanland, Gunnar i Längemåla, Kalmar län, Rudskoga i Värmland och senare i Vittinge, Västmanland, och så naturligtvis Växjö, där föräldrarna och Klara fanns kvar.

Brodern Gunnar och system Elin.

Jag återkommer nedan till Pär, eftersom han var lite av "vagabond" sedan han hade lämnat hemstaden.

I övrigt reste syskonen en hel del, både som turister inom landet och för att samlas hos varandra vid helger och arbetsuppehåll. Möjligen hade de i viss utsträckning tillgång till fribiljetter i kraft av faderns anställning vid järnvägen.

Per Lagerqvist, Pär Lagerqvist eller Pär Lagerkvist?

Den uppmärksamme läsaren har nog lagt märke till inkonsekvensen i min stavning av Pär Lagerkvists namn. Detta kräver därför en förklaring. Det är nämligen inte ovanligt att hans namn är fel skrivet i tidsningsartiklar och böcker. Till och med i Facit 2006, kommentaren till märke nr 1176, har efternamnet blivit felstavat. Inom parentes sagt, så gäller detta också kommentaren till märke nr 1875, där en annan av våra nobelpristagares namn

blivit felstavat: Martinson med ett s ska det vara.

Och förresten – på tal om felaktigheter – i Nobelhäftet från 1990 finns ett fel, där det står att Pär Lagerkvists diktsamling från 1953 heter "Aftonstund". Detta är fel. Diktsam-

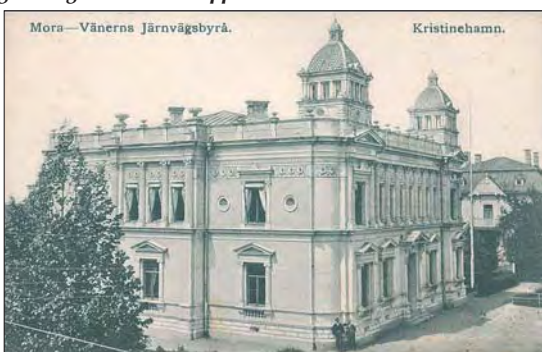
lingen heter Aftonland! Alltnog! Familjen "på järnvägen" hette Lagerqvist stavat med qv och i konsekvens med detta och att förnamnet Per på den tiden vanligen stavades med e, så skrevs sonen in i dopboken som Per Lagerqvist.

Några år in på 1900-talet hade skolpolitikern Fridtjov Berg gått i bräsch för en stavningsreform, där man skulle stava mer ljudenligt, och många lärare och språkmän tog till sig idén. Även på Växjö läroverk, där Pär gick, fanns det svensk-lärare som förordade detsamma, vilket naturligtvis stimulerade de unga gymnasisterna.

forts sid 42.

System Lagerqvist reste inte sällan tillsammans och då blev det naturligtvis vykortsrappporter till föräldrarna i Växjö. Här en hälsning från Annie, Gunnar, Hilma och nybakade studenten Pär. Motiv: Mora – Vänerns Järnvägsbyrå, Kristinehamn. Förlag: Georg Gustafsons Pappers-Handel

Text: "Far, Mor och Klara – nu äro vi i Kr – mn. I morgon kl. 8.50 f.m. resa vi härifrån upp mot Värmlands och Dalarnes härliga bygder. Mycket intressant tänka vi det skall bli. Ni ska snart åter få höra av oss. Hälsningar många. Är nu ute på långtur. Kristinehamn d. 27-6-10."

Fyra vykort som skickats av "flöttfogeln" Pär Lagerkvist. Överst fr.v.: Berlin april 1913 och Köpenhamn 1914. Nederst fr.v.: Holmestrand i Norge 1916 och Bornholm i november 1917.

forts från sid 41.

Många av dem började då stava sitt namn ljudenligt, bland dem Pär Lagerkvist.

På vykortet från Kristinehamn 1910 som vi visar på föregående sida, skriver han Pär, men förändringen hade kommit redan något år tidigare. En av hans gymnasiekamrater och senare svåger – Pontus Fransson – stavade sitt namn Pântus Franssån under en period.

Kallades "flöttfogel" av modern

Som nämnts levde Pär Lagerkvist "vagabondliv" åren närmast efter flytten hemifrån, och med det menar jag att han intensivt sökte sig till olika miljöer för att finna inspiration för sitt skrivande. Än bodde han hos sina syskon på olika håll i landet, än på olika platser i utlandet.

I ett brev från modern skrivet 1917 kallar hon honom

Pär Lagerkvist född i Växjö 1891. Ledamot av Svenska Akademien. Nobelpristagare i litteratur 1951. Död i Danderyd 1974. Här ser vi Pär Lagerkvist som "vagabond" i Sydeuropa på 1920-talet.

"flöttfogel" (= flyttfågel), så stavat efter det småländska uttalet.

Under dessa flyttfågelår, då Pär Lagerkvist också var mycket aktiv som författare, hade han sällan ro att skriva långa brev, om man undantar brev till brodern Gunnar, som under hela livet var hans speciella bikt-fader. Till föräldrarna i Växjö nöjde han sig oftast med att skicka vykort för att i någon mån lugna deras oro för hans väl och ve. □

Bildmaterialet har hämtats ur Öja Hembygdsförenings Lagerkvist-samling och ur artikelförfattaren Willy Jönssons privata arkiv.

Willy Jönsson – f. d. lärare och hängiven filatelist – har studerat Pär Lagerkvists liv och diktning sedan början av 1970-talet.